

Schutterij en andere militaire zaken

De schutterij ontwikkelde zich in de loop der eeuwen van een verplicht corvee voor elke burger in dienst van de veiligheid der stad tot een soort politiemacht die niet alleen de stad beschermde tegen kwaadwillende buitenstaanders maar ook de burgers tegenover onwettelijke medeburgers. In Bickers eeuw werd de schutterij vaker aangeduid als 'burgerwacht'.

De schutterij was een beetje een thuiswedstrijd voor Jacob Bicker Raye. Net als andere burgers van aanzien was het bijna een automatisme dat hij een officiersfunctie binnen deze schutterij kreeg. Dat begon op 30 januari 1736 toen hij met enkele medeburgers tot kapitein werd benoemd. Zijn kolonel Harman van de Poll introduceerde hem op 4 februari bij zijn manschappen van compagnie nr. 50. Daar hoorde een feest bij; 19 schutters, zijn luitenant en een vaandrig werden gefêteerd ten huize van Bicker Raye, wat tot de volgende morgen 7 uur duurde.

Tijdens de zomer werd een sergeant benoemd die Bicker Raye op zijn beurt introduceerde bij de manschappen, die stuk voor stuk de nieuwe sergeant trouw en gehoorzaamheid zwoeren. In februari 1737 overleed de nieuwe sergeant al weer en zijn plaats werd ingenomen door een ander, waarna de hele procedure weer afgewikkeld werd. Voor vervanging van eenvoudige schutters was Bicker Raye zelf verantwoordelijk. Hij kon een burger uit zijn wijk oproepen 'dienst' te nemen, wat op 21 mei 1737 weer aan de orde was geweest in het Nieuwezijds Herenlogement (Westindisch Huis op de Haarlemmerstraat). Bicker Raye nodigde zijn officieren en onderofficieren uit voor een drankje, maar dat gebeurde in een ander Herenlogement, dat op de Grimborgwal. Het werd 11 uur en het was pikkedonker toen iedereen naar huis ging. Een schrijver, een man van 71 jaar, viel in het water van de Keizersgracht bij de Brouwersgracht en ver-

dronk. Op zich niet zo bijzonder in het dagboek, maar het zegt wel iets over de leeftijden van schutters. Een leeftijdsvrijstelling bestond schijnbaar niet en dat wordt helemaal duidelijk bij de hoge officieren. In Bicker Rayes dagboek is op een gegeven moment sprake van een kolonel die al meer dan 10 jaar een houten been heeft maar tot vlak voor zijn dood in dienst blijft.

Op 1 juni van dat jaar was de 'omschrijving' van Bickers compagnie, een belangrijke dag voor de schutterij. De kapitein bracht dan de compagnie op sterkte door nieuwe burgers in te lijven. Dat gebeurde in de Garnalendoelen op het Singel. Aansluitend werd er geëufd, maar in het aangrenzende wijk was er melding van brand op

▲ Schuttersmaaltijden waren beroemd maar ook berucht vanwege de steevast voorkomende uitpattingen

de Braak. De compagnie hoefde niet aan te treden maar de brandmeester moest het feest verlaten om hand en spandiensten te verlenen. Bicker Raye vermeldt trots in zijn dagboek dat ‘zijn’ brandspuit het eerste bij de brand arriveerde. Nadat de brand bedwongen was, voegde de brandmeester zich weer in de Garnalendoelen bij de feestende collega's. Dit keer geen ongelukken na afloop.

- ▲ De vergaderingen van de compagnie van Bicker Raye werden in de Garnalendoelen gehouden feesten deed men in een der Heerenlogementen
- In de jaren dat Bicker Raye kapitein der schutterij is, draait het heel veel om de rol van Willem IV in de landspolitiek

Het op sterkte brengen van zijn compagnie deed een kapitein met behulp van gegevens der personele belastingen van de burgers in zijn wijk. Die baseerde zich op een geschatte huuropbrengst van het bewoonde huis. Er werd ook rapport uitgebracht van misstanden of fouten in de kohieren, zo ook in 1743 in wijk 50 van Bicker Raye. Hij kon zijn superieuren berichten dat enkele burgers te hoog waren aangeslagen en voor vermindering in aanmerking kwamen. Dat scheelde de stad inkomen maar zijn superieuren loofden Bickers rapport en beloofden, behalve de nodige maatregelen, ook de burgemeesters in kennis te stellen van Bickers correcte rapport.

Het was 1747 en de Republiek was nog steeds in de Oostenrijkse Successieoorlog verwickeld en verkeerde in de nadagen van het Tweede Stadhoudersloze Tijdperk. Koning Lodewijk XV viel de Republiek binnen en bezette steeds meer grondgebied. Het volk riep om de terugkeer van Oranje en uit Friesland werd een telg uit de lijn Nassau-Dietz gerekruteerd om de plaats van de kinderloos gestorven Willem III in te nemen als Willem IV. Deze deed op 11 mei 1747 op reis naar Den Haag ook Amsterdam aan. Het gezelschap reisde met boeierjachten en meerde af in het Singel. De

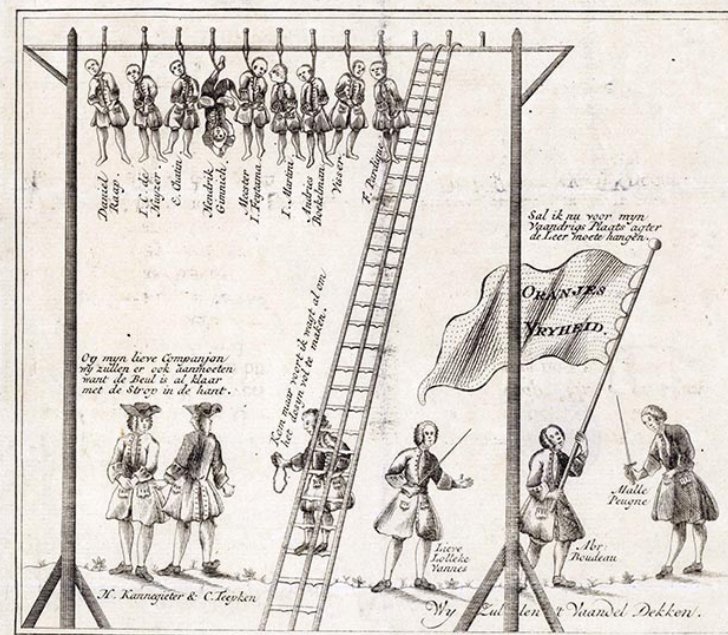

schutterij werd opgetrommeld voor de beveiliging van het gezelschap met maar liefst 27 compagnieën. Toen bekend werd dat de prins de nacht en de volgende dag zou overblijven, werden 's morgens om 3 uur alle compagnieën afgelost door 27 nieuwe, waaronder die van Bicker Raye. Die morgen waren zo belachelijk veel schutters in de weer dat de verantwoordelijke kolonel zich geen raad meer wist en om assistentie dan wel instructies vroeg. De prins was niet de gast van de burgemeesters maar van zijn goede kennis Volkert van Jeeveren, koopman op Rusland. Die zou in 1748 nog een grote rol spelen om voor Willem IV het stadsbestuur te zuiveren van anti-Oranje gezinde individuen.

Koud was Willem IV doorgereisd of er klonk in de stad weer kritiek op Oranje. De stemming onder het publiek was echter omgeslagen en het bleef dagen onrustig in de stad, met de daarbij horende inzet van schutters. Die hadden het nog moeilijk met deze sentimenten toen zij – voor de lieve vrede – canaille dat op jacht ging naar anti-Oranjeklanten hinderde bij hun baldadigheden. De Staten van Holland en West-Friesland begon zich ermee te bemoeien en gaf orders de manschappen te inventariseren en welke van hen bewapend waren. Er werd daarbij een onderscheid gemaakt tussen ordetroepen en brandbestrijders. Aansluitend kwam de order de getallen op orde te brengen. Ook werd een Krijgsraad aangesteld die de soevereiniteit van de stad oversteeg. En dan niet te vergeten de Oorlogsbelasting, een eenmalige heffing van 2% van de waarde van de bezittingen van elke inwoner. Dit alles in een periode dat Bicker Raye met regelmaat onmachtig was zijn taak als kapitein te vervullen door weer een jichtaanval. Het werd 1748 voor een en ander op orde gebracht was. Op 10 januari hield de Krijgsraad zitting en werden de betrokken officieren bedankt voor hun inspanningen. De schutterij telde nu rond de 6000 geoefende en bewapende mannen.

► De bevolking had radicale ideeën hoe het probleem met de Doelisten opgelost zou moeten worden: ophangen allemaal

LOON NA VERDIENST.

Roey uit, Roey uit het boos geslagt;
Maakt Galgen voor die Guyten:
Knolliften hebben 't Regt verkragt;
Men hangt die Schelmen buyten,
Wat zyn u Heeren en uw Raad,
Die gy hebt doen bedanken?
Zyn dat die geen die 't verraad,
Beslooten in haar banken:
Neen, neen, 't zyn eerlyke Liën,
En vee die 't anders zeggen:
Zyn Hoogheid heeft het zelfs gezien,
Men kan 't niet wederleggen:
Leeft dog de Publicatie maar,
Die zal 't uw alles Leeren:
Die zegt het, en die toont ook klaar,
Hoe dat men braave Heeren;
Met dwang van Amfels Kuffens stiet,
Om dat zy 't Regt verstonden:
Dies is 't om 't slegt Regeeren niet,
Zoo als verdoemde monden;

Uitbraaken durfde, dog zy zyn,
Nog niet beloond na werken:
Men zal Raap, Huyser en Chatyn,
En Ginnig nog wel merken;
De nieuwe Burgervaders die
Zyn onderrigt van zaken,
En kennen de *Advocaat wel wie,
D'Artikels heeft gaan maken;
Zy zyn haar alle wel bekend,
Men zal ze ook wel vinden,
Martini en die †Schorre vent,
De Visser en zyn §Vrinden;
Men hangze voor elk een ten toon,
En geefte geen genade;
Dat is gewis het regte loon,
Voor al hun Gruwel daden.

* Feytema. † A. Boekelman. § Pardique.

Tourne la senille vous veris la reste.

De Doelisten veroorzaakten nog steeds onrust in de stad, maar de Staten van Holland gelasten de stad voor rust te zorgen. Willem IV was inmiddels tot erfstadhouder van Holland benoemd en kwam op 6 september naar Amsterdam met een missie, de wetsverzetting. Hij zond de vier burgemeesters naar huis en met behulp van Mattheus Lestevenon van Berckenrode en de eerder genoemde Volkert van Jeeveren haalde hij de bezem door de Raden en Schepenen en de rest van de Amsterdamse regering. Hier werden oude rekeningen vereffend.

Een neef van Lestevenon werd op 5 juli door de prins aangesteld als kapitein van

een compagnie landssoldaten die hier in garnizoen bleven. Er waren een paar van zulke compagnieën van elk 200 soldaten in dat garnizoen gelegerd, zogenaamd om de schutterij te ondersteunen. Die soldaten kregen voor de gelegenheid nieuwe uniformen met in plaats van de driekante steek een grenadiersmuts naar Pruisisch model. Meestal betaalde de bevelhebber van het garnizoen zulke uniformen, maar dan mocht hij ook uitpakken met een bijzonder ontwerp. Eenheid in uniformen bestond tot 1795 niet. Het gebruikelijke wit werd vervangen door donkerblauw met rode opslagen. Er was nog meer te doen; ook de bevelvoerders van de schutterij lagen onder vuur. Na ingewilligde eisen van de Doelisten bepaalden de schutters of hun officieren waardig waren bevel te voeren, anders moesten ze vervangen worden. Dat ging de prins te ver en hij

belegde op 11 september een Krijgsraad. De voor de hand liggende kolonel bedankte voor de taak van voorzitter en toen kregen de vijf oudste kapiteins, waaronder Bicker Raye, die taak toebedeeld, wat ze naar tevredenheid van de prins deden. Hun taak bestond o.a. uit de benoeming van vijf nieuwe kolonels. Wie het niet eens was met de benoeming van de kapiteins mocht een rekwesit aan de prins aanbieden, wat neerkwam op het 'met een kluitje in het riet gestuurd' te worden. Op 14 september vertrok Willem IV weer naar Den Haag, na gedane zaken. Hij werd uitgeleide gedaan tot de Leidsepoort door 30 compagnieën schutters. Voor Bicker Raye betekende deze wetsverzetting tevens het einde van zijn carrière bij de schutterij. Hij kreeg nieuwe banen, o.a. collecteur (van 's lands aandeel in de accijnzen) over inkomende granen, tabak en grove waren. Hij moest daarvoor met enkele anderen naar Den Haag om de eed af te leggen, maar dat viel in het water. De eed moest nu maar schriftelijk afgelegd worden.

Voortaan werd de schutterij op militaire wijze getraind door een drillmeester van het garnizoen. Toen die drillmeester op 2 augustus 1749 plotseling overleed zagen de Amsterdammers een begrafenisstoet met militair eerbetoon naar de Nieuwezijds Kapel trekken.

